

Dr hab. Zbigniew Wróblewski, prof. KUL

Wydział Filozofii

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Al. Raławickie 14

20-950 Lublin

Ocena cyklu powiązanych tematycznie artykułów naukowych „Filozoficzne zagadnienia wokół koncepcji organizmu” oraz dorobku naukowego i osiągnięć dydaktyczno-organizacyjnych dr Adriana Stencła w przewodzie o uzyskanie tytułu doktora habilitowanego w dyscyplinie filozofia

I. Sylwetka naukowa i ogólne dane dotyczące kariery naukowej dr Adriana Stencła

Dr Adrian Stencel ukończył studia biologiczne na Uniwersytecie Jagiellońskim w roku 2014. Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie filozofii uzyskał w roku 2020 na podstawie rozprawy *A reconceptualization of the basis of population biology: The case of animal interactions with microorganisms* (doktorat z wyróżnieniem). Pracę naukowo-dydaktyczną dr A. Stencel rozpoczął na macierzystym uniwersytecie w roku 2018 jako asystent naukowy w ramach grantu Opus (kierownik grantu), a od roku 2020 jako adiunkt.

Zainteresowania naukowe Habilitanta skoncentrowane są wokół problematyki filozofii biologii i filozofii nauki.

II. Dorobek naukowy

Charakterystyka liczbowa

Na dorobek naukowy Habilitanta składają się następujące pozycje:

a/ cykl artykułów „**Filozoficzne zagadnienia wokół koncepcji organizmu**”,

- b/ 8 artykułów w czasopismach znajdujących się w bazie Web of Science, w tym: 2 autorskie, 6 współautorskich (w ostatniej grupie jako pierwszy autor występuję czterokrotnie),
- c/ 1 rozdział w monografii oraz 1 współredakcja monografii naukowej,
- d/ 6 artykułów naukowych przed uzyskaniem stopnia doktora, w tym 1 artykuł autorski,
- c/ dane naukometryczne: ogólna liczba cytowań wynosi 222, bez autocytowań 197; indeks Hirscha 7.

Ocena rozprawy habilitacyjnej

Jako główne osiągnięcie naukowe Habilitant wskazał cykl artykułów „Filozoficzne zagadnienia wokół koncepcji organizmu”, w których podjęte zostały kluczowe problemy z zakresu filozofii biologii dotyczące koncepcji organizmu i szeregu związanych z nią problemów pokrewnych.

Główny cel projektu badawczego Habilitant rozbił na szereg szczegółowych problemów:

- (i) Wybór i uzasadnienie stanowiska w kwestii monizmu czy pluralizmu koncepcji organizmu;
- (ii) Konsekwencje wyboru koncepcji organizmu oraz jego składowych w dyskusjach naukowych (biologia) i filozoficznych;
- (iii) Koncepcja środowiska; granica między organizmem i środowiskiem;
- (iv) Implikacje koncepcji środowiska dla badań empirycznych.

Wyróżnione zagadnienia są szczegółowo rozpracowane w cyklu artykułów, w których Habilitant przedstawił swoje stanowiska (wypracowane z innymi współautorami badań). Zarys tego stanowiska można zreferować następująco:

Pluralizm koncepcji organizmu w naukach biologicznych można uzasadniać pragmatycznie lub ontologicznie. Pierwsze uzasadnienie odwołuje się do różnych tradycji badawczych, celów danych dyscyplin biologicznych, które determinują wybór koncepcji organizmu; drugie uzasadnienie ma charakter ontologiczny. Habilitant proponuje ontologię procesu jako podstawę teoretyczną do konceptualizacji organizmu. Waler metodologiczny takiego ujęcia wyraźnie się rysuje w sytuacji rozpatrywania przypadków szczególnych, a mianowicie, gdy stawiany jest problem statusu organizmalnego holobiontów (wielokomórkowy gospodarz wraz z jego symbiotycznymi mikroorganizmami). W zależności od przyjmowanej koncepcji organizmu, holobiont raz jest traktowany jak organizm (funkcjonalna koncepcja organizmu), a raz odmawia

się jemu statusu organizmalnego (ewolucyjna koncepcja organizmu). Pragmatyści uznaliby ten stan jako normalny rezultat pluralizmu dyscyplin biologicznych (inaczej ujmują organizm ewolucjoniści, a inaczej fizjologowie). W zaproponowanej interpretacji procesualistycznej uzasadnienie pluralizmu przybiera inną formę: holobiont ujęty procesualistycznie traktowany jest jako proces, w którym występują różne fazy i zmienne własności. Naukowcy zgodnie ze specjalizacją dyscyplinową badają różne manifestacje tego samego procesu, a więc inaczej konceptualizują organizm w danym przedziale procesu.

Akceptowana koncepcja organizmu na gruncie badań naukowych i filozoficznych implikuje szereg dodatkowych problemów do rozstrzygnięcia, z którymi mierzą się naukowcy i filozofowie. Habilitant opisuje szereg takich ciągów problemowych, np. ewolucyjna, genetyczna, fizjologiczna koncepcja organizmu a status zbiorowisk biologicznych (np. holobiont, ekosystem) lub kryteria śmierci organizmu. Każda z wymienionych koncepcji sugeruje inne odpowiedzi na pytanie o status organizmalny zbiorowisk lub kryteria śmierci organizmu. W badaniach implikacji ontologicznych koncepcji organizmu Habilitant wprowadził jeszcze, jako czynnik różnicujący pojęcie perspektywy rozumianej jako „punkt widzenia” różnych bytów biologicznych (perspektywa gospodarza, perspektywa mikroorganizmu). W tym ujęciu, zbiorowisko biologiczne z punktu widzenia gospodarza może być traktowane jako organizm fizjologiczny, a z punktu widzenia mikroorganizmów już nie. Zatem może być tak, że w ramach tej samej koncepcji organizmu (np. fizjologicznej) zbiorowisko biologiczne może mieć przypisany inny status organizmalny. Czynnikiem różnicującym jest tutaj przyjmowana perspektywa. Wpływ tego czynnika został opracowany w formie ontologii „częściowej zależności”.

Integralnym elementem organizmu jest genom, którego pojęcie także jest różnie eksplikowane. W kontekście projektu sekwencjonowania genomu gatunku *Homo sapiens* zauważono, że należy uwzględnić o wiele więcej genów jako części naszego genomu, a mianowicie geny symbiotycznych mikroorganizmów (komórki bakteryjne). Niektórzy naukowcy postulowali poszerzenie koncepcji genomu człowieka (gospodarz) o geny wszystkich jego symbiotycznych mikroorganizmów, co tworzyłoby tzw. hologenom. Z takim ujęciem polemizował Habilitant, przedstawiając ewolucyjną koncepcję genomu, według której genom człowieka można poszerzyć tylko o genomy tych mikroorganizmów, które są przekazywane potomstwu (wertykalnie). Koncepcja ta stanowi filozoficzną krytykę pojęcia hologenom. W kolejnym kroku ewolucyjna koncepcja genomu została wykorzystana do eksplikacji pojęcia dziedziczenia, którego treść lokuje się pomiędzy wąskim jego ujęciem w koncepcji

przekazywania DNA, a szerokim ekstrapolowanym na dziedziczenie ekologiczne. To „pośrednie” ujęcie dziedziczenia zostało wyartykułowane w koncepcji rekonstytutora, która została zdefiniowana jako struktura powstała „w wyniku zestawu relacji pomiędzy różnymi elementami lub procesami, które aktywnie uczestniczą w odtwarzaniu specyficznego wariantu fenotypu w każdym pokoleniu, niezależnie od biomolekularnego podłoża lub ciągłej linii przodków” (Autoreferat, 18).

Równoległe do klaryfikacji pojęcia organizmu w kontekście zbiorowości biologicznych elementów została przeprowadzona eksplikacja pojęcia środowiska, a więc tego, co nie jest organizmem. Koncepcja środowiska została opracowana w kontekście problematyki dostosowania organizmów. Habilitant wykazał, że środowisko organizmu stanowi zbiór wszystkich mikro-stanów, które są zbiorem czynników wpływających na dostosowanie. Każdy organizm posiada zatem sub-środowisko złożone ze skończonej liczby mikro-stanów; porównywanie dostosowania organizmów powinno zakładać, że posiadają one takie same sub-środowiska. Uwzględniając wyniki dyskusji wokół koncepcji organizmu, dotyczące zwłaszcza holobiontów i hologenomów wraz z kryterialnymi wskazówkami uznania tego, co wchodzi w skład organizmu, genomu organizmu oraz uwzględniając powyższą koncepcję środowiska, otrzymujemy wieloaspektową koncepcję środowiska. Parafrazując dystynkcję wprowadzoną przez Habilitanta, dysponujemy opisem środowiska z perspektywy organizmu w relacji do środowiska i perspektywę środowiska w relacji do organizmu.

Wpływ idei filozoficznych na formułowanie problemów i hipotez naukowych został przedstawiony na przykładzie sformułowania konkretnej hipotezy wyjaśniającej sezonowość wirusów. Habilitant przyjął, że idee filozoficzne opracowane w kontekście dyskusji nad naturą organizmu i środowiska mogą posłużyć do sformułowania hipotezy naukowej, która może być empirycznie testowana. Jeżeli uwzględni się rolę mikroorganizmów symbiotycznych w systemie obronnym gospodarza oraz ich sezonową zmienność, to można sformułować hipotezę, że zmienność organizmów symbiotycznych w organizmie gospodarza wpływa na zmiany w systemie immunologicznym (spadek odporności), co wpływa na zmiany wirulencji patogenów.

W ocenianym głównym osiągnięciu naukowym Habilitant trafnie zidentyfikował główne problemy filozofii biologii, odpowiednio je skonceptualizował oraz krytycznie przedstawił w kontekście aktualnych dyskusji filozoficznych i naukowych. W związku z tym, że chodzi tutaj o kluczowe problemy filozoficzne, to pojawiają się one systematycznie w różnych kontekstach teoretycznych, problemowych i empirycznych. Na tym polega ich fundamentalny charakter,

który daje o sobie wyraźnie znać w przypadku kryzysów teoretycznych w nauce. Habilitant wyodrębnił i pokazał, jak pracują ogólne koncepcje (organizmu, środowiska, holobionu) w szerszych kontekstach teoretycznych (naukowych i filozoficznych); sformułował filozoficzne uzasadnienie dla akceptacji pluralizmu teoretycznego w biologii; zastosował siatkę pojęciową ontologii procesu do eksplikacji pojęcia organizmu. W ujęciu ogólnym, filozofowie od dawna dyskutowali już powyższe zagadnienia (pojęcie organizmu, założenia filozoficzne teorii biologicznych, itd.), ale w przedstawionych powyżej badaniach mamy do czynienia z oryginalnym zastosowaniem narzędzi filozoficznych do nowych, współczesnych problemów powstających na styku biologii i filozofii.

Wkład Habilitanta został precyzyjnie przedstawiony w Autoreferacie i dotyczy on kwestii filozoficznych, a więc koncepcji organizmu, części organizmu, microbionu, holbionu, ogólnie, zbiorowości biologicznych, koncepcji środowiska, ontologii procesu. Rzecz warta podkreślenia: Habilitant publikował swoje analizy także w czasopismach biologicznych, które były często cytowane, znacznie częściej niż wtedy, gdy artykuły były drukowane w czasopismach filozoficznych. Można z tego wyciągnąć optymistyczny wniosek, że zapotrzebowanie wśród naukowców na analizy z zakresu filozofii biologii jest bardzo duże. Eksplikacja głównych pojęć biologicznych, identyfikacja fundamentalnych założeń teorii biologicznych, analizy metodologiczne i ontologiczne, oferowanie szerszych ram teoretycznych niż tradycyjne ramy dyscyplinowe – to elementy pracy filozoficznej, na które jest zapotrzebowanie w naukach empirycznych. Prace Habilitanta potwierdzają ten stan wzajemnego korzystania z osiągnięć w różnych dyscyplinach naukowych.

Habilitant pracuje w zespole interdyscyplinarnym. Wśród polskich filozofów biologii (jest ich niewielu) i filozofów przyrody dominuje raczej indywidualna forma pracy badawczej (charakterystyczna dla filozofów). Z punktu widzenia rozwoju filozofii biologii interdyscyplinarna forma pracy badawczej jest bardzo pożądana, mogą z niej korzystać różne dyscypliny filozoficzne i przyrodnicze.

W perspektywie umiędzynarodowienia polskiej nauki warto zwrócić jeszcze uwagę na pewien drobny szczegół dotyczący promocji polskiej myśli filozoficznej. Refleksja metafizyczna w prezentowanych publikacjach jest bardzo oszczędna. Być może jest to sprawa stylu filozofowania, a nie jakaś usterka metafizyczna. Styl ten polegałby m.in. na tym, że główną osią filozofii biologii jest roztrząsanie problemów przedmiotowych, a nie metapredmiotowych w stylu „Jak uprawiać filozofię biologii”. Jeżeli nawet przyjmiemy życzliwie, że taki jest

świadomy wybór metafizyczny, to z pewnym zdziwieniem należy zauważyć, że Habilitant ani razu nie odwołał się do krakowskiej szkoły „filozofii w nauce”, która od kilkadziesiąt lat rozwija podobny styl filozofowania. Tym bardziej jest to dziwne, że Habilitant w „Autoreferacie” charakteryzuje swój styl filozofowania w podobnej formule („filozofia w nauce”).

Dr Adrian Stencel, poza cyklem artykułów „Filozoficzne zagadnienia wokół koncepcji organizmu”, opublikował 8 artykułów w wysoko punktowanych czasopismach filozoficznych i biologicznych, współredagował jedną monografię oraz był autorem jednego rozdziału w monografii naukowej. Tematyka tych publikacji jest zbieżna z głównym osiągnięciem naukowym, dotyczy rozwinięcia niektórych wątków szczegółowych na temat koncepcji organizmu (uniwersalna koncepcja życia, koncepcja dziedziczenia, koncepcja microbiomu, hologenomu, darwinowskiej populacji, doboru naturalnego). Niektóre z tych publikacji były przygotowane w zespołach interdyscyplinarnych (polskich i zagranicznych).

Ocena działalności naukowo - dydaktycznej i organizacyjnej

Dr Adrian Stencel był kierownikiem trzech grantów badawczych: (1) „Filozoficzna analiza współmierności dostosowania. Case Study: ewolucja indywidualności” (Grant OPUS, Narodowe Centrum Nauki, 2018 – 2021); (2) ‘Rekonceptualizacja podstaw biologii populacyjnej: przypadek interakcji zwierząt z mikroorganizmami” (grant Etiuda, Narodowe Centrum Nauki, 2018-2019); „Co to jest populacja? Darwinowska perspektywa” (Narodowe Centrum Nauki, grant Preludium, 2015-2017). Zdobyte granty umożliwiły Habilitantowi m.in. odbycie kilku staży zagranicznych: Uniwersytet w Exeter (Wielka Brytania, 2017), Uniwersytet Bordeaux (Francja, 2018-2019, 2022), Uniwersytet w Sydney (Australia, 2019), Uniwersytet w Wiedniu (Austria, 2022), Uniwersytet w Oviedo (Hiszpania, 2023). W trakcie pobytów zagranicznych współpracował z wybitnymi filozofami i historykami biologii takimi jak John Dupre, Thomas Pradeu, Peter Godfrey – Smith.

Od roku 2014 aktywnie uczestniczy w pracy dydaktycznej na Wydziale Biologii UJ, gdzie prowadził ćwiczenia i wykłady „Metodologia nauk przyrodniczych – filozofia przyrody” oraz inne zajęcia z obszaru filozofii nauk i filozofii biologii. Dla doktorantów biologii prowadził kursy w języku angielskim: ‘Philosophy of science with elements of logic’ oraz kurs „Filozofia przyrody”. Należy podkreślić, że prowadzenie tych zajęć dla studentów kierunku nie-filozoficznego wymaga dużych kompetencji dydaktycznych i merytorycznych. Jeżeli były to

zajęcia „do wyboru”, to tym większa zasługa Habilitanta, który przebił się z filozoficzną ofertą wśród przyrodników.

Dr Adrian Stencel posiada także znaczny dorobek organizacyjny. Był organizatorem trzech edycji Sympozjum Filozofii Biologii (w latach 2016-2018) w Krakowie oraz organizatorem sympozjów międzynarodowych: „What is an biological individual. Philosophical problems” (Kraków 2018); „Fitness meets Niche Construction and Symbiosis” (Kraków 2019).

Aktywne zaangażowanie Habilitanta w kształtowanie środowiska filozofii biologii i filozofii nauki przejawia się także w Jego pracy jako recenzenta w wielu prestiżowych czasopismach, np. „Biology&Philosophy”, ‘Philosophy, Theory, and Practice in Biology’, „Quaderns de filosofia”, “BJOG: A, n International Journal of Obstetrics&Gynaecology”, “Filzofia Nauki”, “Diametros”, “Philosophy of science” oraz jako recenzent grantów dla Narodowego Centrum Nauki i Graduate Women in Science.

Dr Adrian Stencel jest członkiem towarzystw naukowych, m.in. The International Society for the Hisotry, Philosophy, and Social Studies of Biology (ISHPSSB) – od 2019; European Philosophy of Science Association – od 2019; PhilInBioMed Network – od 2018; Polskie Towarzystwo Logiki I Filozofii Nauki – od 2017.

Działalność popularyzująca badania naukowe w obszarze filozofii biologii Habilitant kieruje głównie do środowiska profesjonalistów (biologów) w formule interdyscyplinarnych konferencji, esejów popularnonaukowych oraz monografii wieloautorskiej „Główne problemy filozofii biologii” (Warszawa 2017), która w kilku środowiskach filozoficznych jest wykorzystywana jako podręcznik dla studentów. Główną częścią działalności popularyzacyjnej są referaty, komunikaty na konferencjach. Habilitant brał udział w 16 konferencjach, w tym 11 konferencjach międzynarodowych. Z uznaniem należy podkreślić, że prezentował referaty na prestiżowych konferencjach, m.in. cyklicznych konferencjach The International Society for the Hisotry, Philosophy, and Social Studies of Biology (ISHPSSB). W roku 2023 ISHPSSB przyznało Habilitantowi nagrodę Marjorie Grene Prize za artykuł, który był wygłoszony wcześniej w formie referatu na konferencji Towarzystwa w roku 2019.

Oprócz tej nagrody Habilitant był wyróżniony wielokrotnie, min. otrzymał stypendium Start (Fundacja Nauki Polskiej, 2020), stypendium Ministra dla wybitnych młodych naukowców (MNiSW, 2019), nagroda Rektora UJ dla najlepszych studentów 2016/2017 i 2019/2020; Quarry Life Award 2013; nagroda Rektora Uniwersytetu Opolskiego (2013).

Podsumowując wyżej wymienione osiągnięcia, stwierdzam, że we wszystkich istotnych obszarach oceny dorobku dydaktycznego, organizacyjnego, popularyzacyjnego i współpracy międzynarodowej, dr Adrian Stencel posiada znaczące osiągnięcia. Podkreślić należy przede wszystkim Jego wyróżniającą się współpracę międzynarodową, która owocuje projektami i publikacjami naukowymi.

Wniosek

Biorąc pod uwagę pozytywną ocenę głównego osiągnięcia naukowego: cyklu artykułów „**Filozoficzne zagadnienia wokół koncepcji organizmu**” stwierdzam, że spełnia ono warunki istotnego wkładu do rozwoju w dziedzinie filozofii. Ponadto pozostałe elementy dorobku: inne prace naukowe, osiągnięcia dydaktyczne, współpraca naukowa i popularyzacja nauki, spełniają warunki stawiane przez ustawę o stopniach i tytułach naukowych. Wniosuję o dopuszczenie dra Adriana Stencela do kolejnych etapów postępowania habilitacyjnego.

Lublin 25.02. 2024

Dr hab. Zbigniew Wróblewski, prof. KUL